

**Bijlage 2: Grensafbakening bevoegdheden waterschap /
gemeente**

Inleiding

Binnen het beheersgebied van de waterschappen worden regelmatig werken uitgevoerd waarbij de grens tussen waterbodembodem en landbodembodem aan verandering onderhevig is. In het kader van het melden van toepassingen van grond en baggerspecie is het van belang de grens vast te stellen waar welke overheid (waterschap of gemeente) bevoegdheden vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Waterwet kan uitoefenen. In de praktijk is vaak onduidelijk wie het bevoegd gezag (gemeente of waterschap) is.

Deze notitie behandelt criteria waarmee de waterschappen en gemeente(n) in verschillende situaties een geografische grens kunnen afleiden tussen landbodembodem en waterbodembodem. Met de opname van deze notitie in gemeentelijke bodembeleidsplannen (Nota bodembeheer in kader van Bbk) en in Baggerbeleidsplannen van de waterschappen kan de afspraak tussen gemeente en waterschappen worden vastgelegd. In specifieke situaties kan de grensafspraak uit een topografische kaart op perceelsniveau bestaan.

De thema's die bij deze beleidslijn aan de orde komen zijn:

- afbakening landbodembodem en waterbodembodem;
- vaststellen beheersgrens;
- relatie met de keur;
- overige wettelijke bepalingen.

Afbakening landbodembodem en waterbodembodem

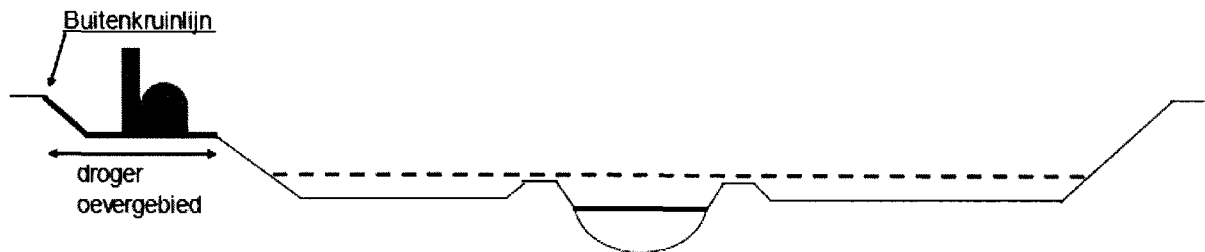
Door de overheveling van waterbodembodemwetgeving naar de Waterwet is een duidelijke afbakening van landbodembodem en waterbodembodem van belang. Deze afbakening is opgenomen in artikel 1.5 van de Waterwet en sluit aan bij het begrip oppervlaktewaterlichaam: "een oppervlaktewaterlichaam is een samenhangend geheel van vrij aan het aardoppervlak voorkomend water, met de daarin aanwezige stoffen, evenals de bijbehorende bodem, oevers en, voor zover uitdrukkelijk aangewezen krachtens deze wet, drogere oevergebieden, evenals flora en fauna".

Aanvullend in artikel 3.1 onder lid 2: bij of krachtens algemene maatregel van bestuur wordt voor de onder de aanwijzing vallende oppervlaktewaterlichamen tevens de begrenzing vastgesteld. Daarbij worden de oppervlaktewaterlichamen van de rivieren begrensd door de buiten kruinlijn van de primaire waterkering, voor zover die primaire waterkering is aangegeven op de kaart die als bijlage bij deze wet behoort, dan wel waar deze ontbreekt, de daarbij vast te stellen lijn van de hoogwaterkerende gronden.

De Waterwet is van toepassing op het beheer van de bodem en oevers van oppervlaktewaterlichamen (de waterbodembodem). De Wbb is van toepassing op de overige bodem.

Er zijn geen wettelijke criteria voor het vastleggen van de grens van landbodembodem en waterbodembodem. Bij bepaalde rijkswateren, zoals de onbedijkte delen van rivieren, is niet meteen duidelijk waar de grens ligt. Deze grens zal daarom op kaarten bij de Waterregeling worden aangegeven. Het is ook mogelijk op deze kaarten in een oppervlaktewaterlichaam 'drogere' (oever)gebieden aan te wijzen waar de Wbb van toepassing is voor het voorkomen en aanpakken van verontreinigingen. Voor alle andere aspecten, met uitzondering van de toepassing van het lozingsverbod (artikel 6.2), blijft in deze gebieden de Waterwet van toepassing.

De toevoeging van drogere oevergebieden is vooral bedoeld voor gebieden die in de praktijk een zo geringe overstromingsfrequentie hebben dat zij niet relevant zijn voor de chemische waterkwaliteit. De meest omvangrijke drogere oevergebieden bevinden zich in het rivierbed van de rijksrivieren, maar ook in andere rijkswateren als het IJsselmeer en regionale wateren.

Figuur: op de 'drogere' oevergebieden kan de Wbb van toepassing worden verklaard.

Vaststellen beheersgrens

De belangrijkste uitgangspunten voor het afleiden van een grens bevoegd gezag zijn:

- A. de grens ligt bij een scherpe overgang van oppervlaktewater naar landbodem, of
- B. als er geen sprake is van een duidelijke overgang van talud naar vlakke bodem moet de grens af te leiden zijn uit criteria en/of duidelijk zijn aan te wijzen in het veld, of
- C. als er geen sprake is van een talud (vrij afstromende gronden) ligt de grens bij een hoogtelijn die het oppervlaktewater ter plaatse 1x per jaar bereikt of overschrijdt.

In twijfelgevallen blijft overleg tussen het waterschap en de gemeente nodig: bijvoorbeeld in natte natuurgebieden. Verder is het altijd raadzaam bij twijfelgevallen overleg met elkaar te hebben.

Voor het vaststellen van een beheersgrens zijn er verschillende bijzondere situaties te onderscheiden:

1. lijnvormige watergangen;
2. stedelijke watergangen;
3. niet-lijnvormige watergangen in het buitengebied;
4. overige situaties, zoals retentiebekkens en inundatie- of overloopgebieden.

1. Lijnvormige watergangen

Bij een groot aantal profielvormen in lijnvormige watergangen is een grens relatief eenvoudig aan te geven:

- ingegraven watergangen met een duidelijk gedefinieerd talud en een insteek, met of zonder onderhoudsstroken;
- watergangen met een kade aan een of twee zijden, met of zonder onderhoudsstroken;
- opgeleide watergangen met kade;
- watergangen met een natuurtechnisch ingerichte natte zone;
- watergangen met keermuur.

In deze situaties ligt de grens bij het snijpunt van het hellende vlak van het talud van de watergang en het horizontale vlak van de landbodem. Bij aanwezigheid van waterkeringen is de grens het snijpunt van het buitentalud van de waterkering met de kruin van de waterkering. Bij watergangen met keermuur is de grens de bovenkant van de keermuur.

Bij diep ingesneden (half)natuurlijke beken op de stuwwallen is een duidelijke grens moeilijk te stellen. Belangrijkste criterium hiervoor is de inschatting of een toepassing van bouwstoffen of grond overwegend het oppervlaktewater of de landbodem beïnvloedt ("... de voor dat oppervlaktewater bestemde ruimte ...").

In situaties zonder duidelijke overgang tussen oppervlaktewater en landbodem is het noodzakelijk om een voor deze vraagstelling maatgevend waterpeil van het oppervlaktewater vast te stellen. Deze notitie gaat voor die situaties uit van een peil dat het oppervlakte water 1x per jaar bereikt.

2. Stedelijke watergangen

In stedelijk gebied liggen singels of andere waterpartijen met een afwaterende functie en/of een bergingsfunctie. Grensafbakening:

- met beschoeiing → bovenkant beschoeiing;
- (zeer) flauwe taluds langs de watergang → 1 meter vanaf de normaal waterlijn;
- met een duidelijk slootprofiel → insteek talud.

3. Niet-lijnvormige watergangen in het buitengebied

Niet-lijnvormige watergangen zijn waterpartijen als zandwinplassen en ontgrondingsputten, natuurlijke vennen, plassen en meren, grachten op landgoederen, natte natuurgebieden etc. Ook hier geldt dat de grens vooral moet worden afgeleid van de inschatting of een toepassing van bouwstoffen of grond in meerdere mate het oppervlaktewater of de landbodem beïnvloedt. Veel van deze situaties zijn gebaat met maatwerk. Waar duidelijke terreinknikken te herkennen zijn bij de overgang oppervlaktewater – landbodem kan die terreinknik als bevoegdheidsgrens gelden.

4. Overige situaties

Retentievoorzieningen maken in zijn geheel functioneel deel uit van een watersysteem en daarmee is de Waterwet van toepassing. Grens hierbij is de overgang naar de landbodem, af te leiden als hierboven als er sprake is van een duidelijk talud of een waterkering.

Noodoverloopgebieden en inundatiegebieden maken geen deel uit van het reguliere watersysteem. De (hoofd)bodemfuncties in een inundatiegebied zijn altijd gericht op landbodemgebruik.

Grensoverschrijdende verontreinigingen

Van grensoverschrijdende verontreiniging is sprake als verontreinigingen vanuit het watersysteem in de landbodem terecht zijn gekomen en andersom. Hierop is dan zowel de Waterwet (voor het deel in de waterbodem) als de Wbb (voor het deel in de landbodem) van toepassing. In dergelijke gevallen is het belangrijk dat er afstemming plaatsvindt tussen de beheerder van het watersysteem en het bevoegd gezag voor de landbodem.

Voor nieuwe verontreinigingen (ontstaan na 1 januari 1987) is de zorgplicht van toepassing. Als iemand een handeling heeft verricht waardoor zowel de landbodem als de waterbodem zijn verontreinigd of aangetast, en daarbij niet of niet voldoende gevolg heeft gegeven aan de zorgplichten die op hem rusten dan kunnen zowel het bevoegde gezag ingevolge de Wbb als de waterbeheerder hem op die zorgplicht aanspreken.

Bij een diffuse historische verontreiniging (ontstaan voor 1 januari 1987) wordt de verontreiniging gesplitst in een geval van verontreiniging van de landbodem en een geval van verontreiniging van de waterbodem. Op de landbodemverontreiniging is de saneringsparagraaf van de Wbb (droog) van toepassing. De Wbb valt onder de zorg van de waterbeheerder en daarmee onder de Waterwet.

Voor een historische puntbron verontreiniging met de noodzaak om deze (onmiddellijk) op te ruimen geldt het volgende:

- aanpak volgens de Wbb indien de bron op de landbodem is gelegen en sprake is van een geval van ernstige bodemverontreiniging waarvoor spoedige sanering noodzakelijk is, inclusief dat deel van het geval van verontreiniging dat in het watersysteem is gelegen;
- aanpak volgens de Waterwet indien de bron in het watersysteem is gelegen en de beheerder maatregelen treft omdat de verontreiniging een belemmering vormt voor het bereiken van de gebiedskwaliteit, inclusief dat deel van de verontreiniging dat naar de landbodem is verspreid en tot ernstige risico's leidt.

Relatie met de Keur van waterschap Rijn en IJssel

In het gebied van waterschap Rijn en IJssel is met ingang van 22 december 2009 de nieuwe Keur 2009 van kracht. Op grond van de Waterwet Als onderdeel van de nieuwe keur zijn de leggers volgens artikel 5.1 van de Waterwet en artikel 78, tweede lid van de Waterschapswet vastgesteld. De Waterwet vereist dat waterschappen leggers hebben waarin de waterstaatswerken (watergangen, waterkeringen en bergingsgebieden) en daaraan grenzende beschermingszones zijn aangegeven. De legger volgens artikel 78 van de Waterschapswet bevat een register van onderhoudsplichtigen en een aanduiding voor de onderhoudsverplichtingen. Het overgangsrecht bij de keur voorziet in de mogelijkheid - zolang niet tot vaststelling van de legger volgens de Waterwet kan worden overgegaan - bij wijze van overgangsmaatregel keurkaarten vast te stellen, waarin de beschermingszones worden aangegeven. Artikel 5.3 van de nieuwe keur bevat overgangsrecht voor onderhoudsplichtigen zolang de legger volgens artikel 78 van de Waterschapswet niet is vastgesteld.

In de nieuwe keur zijn de volgende onderdelen opgenomen:

- de legger (volgens de Waterwet) van de primaire waterkeringen. In de legger zijn de beschermingszones bepaald en vastgelegd. Tevens is in de legger (volgens artikel 78 Waterschapswet) vastgelegd wie verantwoordelijk is het onderhoud van de kunstwerken, waterkerende constructies en harde taludbescherming;
- keurkaarten voor regionale waterkeringen, zomerkaden en gedeelten van primaire waterkeringen waarvoor nog geen legger is vastgesteld. Op deze kaarten zijn de beschermingszones aangegeven;
- keurkaarten voor watergangen met bijbehorende kaart met dwarsprofielen, op basis waarvan voor elke watergang de kern- en beschermingszone kan worden afgeleid.

De beschermingszones worden onderscheiden in:

- de kernzone (bij waterkeringen globaal genomen de waterkering zelf en bij watergangen de zone die wordt ingenomen door de watergang en de strook waar vanaf het onderhoud plaatsvindt met eventuele kades); hier gelden de meeste en meer strikte verbodsbepalingen;
- de beschermingszone (sluit aan op de kernzone); hier gelden minder verboden. Bij watergangen is er met name een beschermingszone langs kades. Bij waterkeringen is er altijd sprake van een beschermingszone, qua breedte afhankelijk van de locatie maar minimaal 5 meter, aansluitend aan de kernzone. Daarbuiten loopt de beschermingszone schuin weg in de ondergrond.
- de buitenbeschermingszone (alleen bij waterkeringen, aansluitend aan de beschermingszone); dit is een zone van 100 meter bij primaire waterkeringen en 50 meter bij de overige waterkeringen; hier gelden enkele verbodsbepalingen, onder andere omtrent explosiegevaarlijke zaken en werken met overdruk;
- het profiel van de vrije ruimte (alleen bij waterkeringen). Dit is de ruimte langs waterkeringen die nodig is voor toekomstige verbetering. Uitgegaan is hierbij van een dijkverzwaring die nodig is bij een verhoging van de dijk met één meter.